

Борбордук Азиянын бийик тоолуу аймакта- рындагы элдердин жашоосун климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлаштырып жакшыртуу

Климаттын өзгөрүүсүнө ыңгайлаштыруу үчүн экосистемдик жолду негиз кылып
жаратылышты сактоо жана калыбына келтирүү

Контекст

Борбордук Азиянын бийик тоолуу аймактарынын экологиялык системасы өсүмдүк жана жаныбарлар дүйнөсүнүн уникалдуулугу менен айырмаланат. Алар жергиликтүү калк үчүн өзгөчө, анын ичинде, экономикалык мааниге ээ, анткени, алар таза суу, жайыт, токой продуктылары менен камсыз кылып, суу ташкындарынан жана көчкүлөрдөн коргоп, топуракты семиз бойдон сактап, экотуризмдин өнүгүүсү үчүн негиз болуп берет. Бирок, мөңгүлөрдүн ээриши, өзөндөрдөгү суунун көбөйүү жана азайуу түрүндөгү климаттын өзгөрүүсүнүн кесепеттери, абанын басымынын кескин түрүндөгү өзгөрүшү жана сезонго мүнөздүү эмес жаан-чачын түрүндөгү аномалдык аба-ырайы, жерди акылга сыйбагандай пайдалануунун жыйындысы, бүгүнкү күндө аймактын алсыз тоолук экосистемасынын абалын начарлатып жана аларды кайра калыбына келүү жөндөмдүүлүгүн төмөндөтүүдө.

Ошондуктан айыл жеринде жашаган жана жаратылыш ресурстарына түздөн-түз көз каранды болгон элдер климаттык таасирге ыңгайлашуусу зарыл. Дүйнөлүк практикада айлана-чөйрөгө зыян келтирбей, жаратылыш тартуусун элдер андан ары да колдоно алгандай, экосистемалык жол аттуу атайын комплекстик ченем бар.

Борбордук Азияда экосистемдик жолду пайдалануунун белгилүү практикалык тажрыйбасы бар, бирок ал системалуу түрдө пайдаланылбай келет.

Долбоордун аталышы	Борбордук Азиянын бийик тоолуу аймактарында климаттын өзгөрүүлөрүнө ыңгайлашуу үчүн экосистемалык ыкма (ЭПАИК)
Буйрутма берген тарап	Айлана-чөйрөнү, жаратылышты коргоо курулуш жана ядродик реактордук коопсуздук федералдык министрлиги
Өлкөлөр	Казакстан, Кыргызстан, Тажикстан
Негизги өнөктөштөр	Мамлекеттик профилдик министрликтер жана мекемелер, өкмөттүк эмес уюмдар
Мөөнөтү	2015 - 2019-жж.

Биздин максат

Биз Казакстандагы, Кыргызстандагы жана Тажикстандагы улуттук өнөктөш уюмдарга климаттык өзгөрүүгө ыңгайлашуу үчүн экосистемдик жолдорун жана стратегияларын тестирлөөгө жана ийгиликтүүлөрүн мамлекеттик саясатка киргизүүгө жардам берүүгө аракеттенебиз.

Биздин аракет экосистемдик жолдун артыкчылыгын жалпылап түшүнүүгө жетишүүгө; ички жана тармактар арасындагы өз ара аракеттешүүнү жана өлкөлөр арасындагы кызматташтыкты бекемдөөгө, кеңейтүүгө; өнүктүрүү боюнча эл аралык өнөктөштөрдү пландоону колдоого багытталган.

Тажикстандын Хатлон областындагы нөшөрлөгөн жамгырдын топуракты жууп кетишинен жабыркаган адырлардын эңкейиштери.

Кыргызстандын Баткен областынын Саркент улуттук жаратылыш паркындагы эрозиялуу топурактагы арча дарагы.

Тажикстандын Рашт өрөөнүндөгү селден кийинки жабыркаган айыл чарба жерлери.

Климаттын өзгөрүүсү жана экология боюнча суроолорду билүүсүн баалоо үчүн Большевик жана Баш-Кайыңды айылдарынын жашоочуларына социологиялык сүрамжылоо жүргүзүү. Кыргызстан, Нарын областы.

Долбоорду ишке ашыруу жөнүндө келишимге расмий кол коюу. Тажикстан, Душанбе.

Биздин ишмердүүлүк

Биз долбоорду ишке ашыруу боюнча расмий өнөктөштөрдүн колдоосу менен Кыргызстандагы жана Тажикстандагы эки пилоттук суу жыйноочу бассейндерде иш алып барабыз.

Бул CAMP Ала-Тоо / CAMP Табият; Борбордук Азия университетинин тоолуу аймакты изилдөө институту; Михаэл Зукков фонду; Германиялык жер жөнүндө илим изилдөө борбору; Токой чарба & Жерди пайдалануу UNIQUE МЧК. Ошондой эле АКШнын жапайы жаратылыш Бүткүл дүйнөлүк фонду менен ийгиликтүү кызматташуу жолго коюлган.

Биз ишти пилоттук аймактарда маанилүү деп эсептелген экосистемаларды жана ал жакты байырлаган жаныбарлар, өсүмдүктөрдүн өз ара аракеттенүүсүнүн абалын ар тараптан баалоо менен баштаганбыз. Михаэл Зукков фондунун эксперттери климаттын өзгөрүүсүнүн натыйжасында, экологиялык шарттардын өзгөрүшү мүмкүн экендигин анализдешкен. Калктын жана экосистемалардын аныкталган климаттык коркунучтардан коргонуу деңгээлин мындан ары баалоо, жаратылыш кубулуштары жана изилдөөнүн күчү боюнча маалыматтар толукталып, жаңыланат.

Германиялык жер жөнүндө илимий-изилдөө борбору мөңгүлөрдүн кыймылын изилдөө менен талапка ылайык, пилоттук аймактардын жашоочулары түздөн-түз көз каранды болгон, суунун көлөмүн азайтуу же көбөйүү менен бул анализдөөнү кеңейтти. Таңууланган баалоонун негизинде климаттын өзгөрүүсүнүн мүмкүн болгон сценарийлери иштелип чыкты.

Жергиликтүү калк менен биргеликте биз, климаттык өзгөрүүгө ыңгайлашуунун инновациялык процесстерин киргизебиз, анын ичинде экономикалык пайдалуу стратегияларды тесттен өткөрүп жана шайкеш келген чараларды иштеп чыгабыз. Алар айыл калкы үчүн сунушталган экосистемалардын кызматтарын өнүктүрүү жана сактоо менен жаратылышты натыйжалуу пайдаланууну камтыйт.

Экосистемдик кызмат көрсөтүү – бул жаратылыштын адамзат коомуна тартууланган жыргалы. Алар жабдуучу, жөнгө салуучу, маданий жана жардамчы бөлүктөрүнө бөлүнөт (кызмат көрсөтүүнүн тизмесин караңыз).

Экосистемалардын негизинде пландоонун типтүү ченемдери катары кирешенин альтернативдүү булактарын киргизүү, адамдык потенциалды өнүктүрүүгө күчтүү басым жасоо менен токой, суу жана жер ресурстарын туруктуу башкаруу болуп эсептелет.

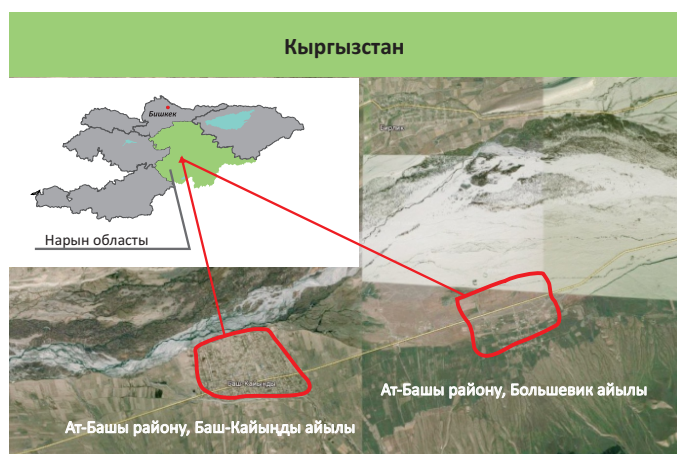
Экосистемдик кызмат көрсөтүүнүн тизмеси (Миң жылдыктын босогосунда экосистеманы баалоо, 2005)

Жөнгө салуучу кызмат көрсөтүү - экосистемдик кыймылдын материалдык жыйынтыктарына тиешелүү экосистемдик кызмат көрсөтүү. Алар тамак-аш, суу ж.б. ресурстарды камтыйт	Жөнгө салуучу кызмат көрсөтүү - экосистема менен жөнгө салуучу катары, мисалы, жазгы кирген суулардын жана оорулардын жайылышын көзөмөлдөөнү камсыз кылуу жолу менен абанын жана топурактын сапатын жөнгө салуу	Маданий кызмат көрсөтүү - адамдардын экосистема менен байланышынан алган материалдык эмес баалуулукту камтыйт. Аларга эстетикалык, руханий жана психологиялык кызыкчылыктар кирет	Жашоочу орун же көмөкчү кызмат көрсөтүү - бардык башка кызмат көрсөтүүнүн негизинде жатат. Экосистемалар өсүмдүк же жаныбар үчүн жашоо мейкиндигин камсыз кылат; алар, ошондой эле, ар кандай өсүмдүк жана жаратылыш породадарынын көп түрдүүлүгүн колдойт
Тамак-аш азыктары 	Жергиликтүү климатты жана абанын сапатын жөнгө салуу 	Туризм 	Түрлөр үчүн жашоочу орун
Чийки зат 	Көмүртекти сактоо жана синдирүү 	Руханий тажрыйба жана жергиликтүүлүк сезими 	Генетикалык ар түрдүүлүктү сактоо
Медициналык ресурс 	Эрозияны алдын алуу жана топурактын семиздигин сактоо 	Акыл эс жана физикалык саламаттык, эс алуу 	
Түзсүз суу 	Чаңдашуу 	Эстетикалык рахат алуу, маданият, искусство жана дизайн кызматкерлери үчүн эргүү 	

Ошондуктан биз жергиликтүү бийлик өкүлдөрүнүн, мамлекеттик тармактык мекемелердин адистеринин, жергиликтүү калктын билим деңгээлин жогорулатууга да чоң көңүл бурабыз.

Эл аралык эксперттердин жардамы менен окуу тренингтери жана семинарлары менен ийгиликтүү дүйнөлүк тажрыйбаларын үйрөнүп, пилоттул тургундары климаттык шарттарына чечимдерди кабыл алуунун өзгөчөлүктөрү менен жергиликтүү чөйрөгө ыңгайлаштырууну үйрөнүп келет.

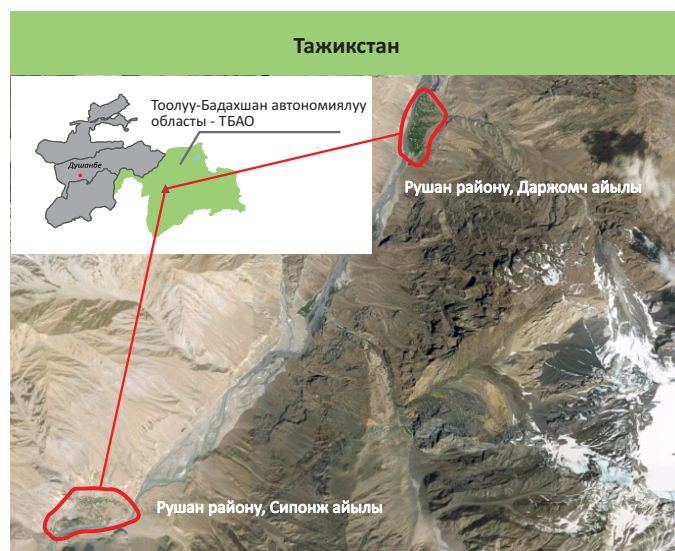
Мисалы, **Кыргызстандын** Нарын областынын Большевик жана Баш-Кайыңды айылдарында жергиликтүү калк САМР Ала-Тоо жана АКШнын жапайы жаратылыш Дүйнөлүк Фондусунун эксперттери менен биргеликте, интерактивдүү семинар жүргүзүлгөн, ошондой эле, долбоор командасы климаттын өзгөрүүсүнүн кесепетинен эң начар өнүккөн көрүнүштүн эки вариантын карашкан. Айылдын тургундары ар кандай климаттык өзгөрүштөрүнө ылайыктуу болгон ыңгайлашуу ченемдерин (мисалы, сууга же жайытка жетүү) аныкташты.

Бул ыңгайлашуу ченемдерин киргизүү жана тестирилөө, алардын ийгиликтүү ишке ашышын көзөмөлдөө, ошондой эле, ЭПАИК тобу аяктагандан кийин да түзүлгөн Айылдык демилге топтору колдоого алынып турат.

Биздин жумуштагы өзгөчө басым “жарандык илим” аталышы менен жаштарга жана балдарга экологиялык билим

берүүгө багытталат, качан изилдөөгө ыктыярчылар жана сүйүүчүлөр тартылат жана жеңил, жеткиликтүү ыкма менен экологиялык маанилүү маалыматтар жыйналат. Борбордук Азия университетинин Тоолуу коомчулукту изилдөө институту CAMP Ала-Тоо менен биргеликте, тоолуу коомчулуктун мектептерине арзандатылган баада көлмөлөрдөгү суунун сапатына мониторинг жүргүзөт. Ошондой эле, жергиликтүү университеттин студенттери айлана-чөйрө тууралуу маалыматты иштетип, анализдей алышат жана жыйынтыктары тууралуу маалыматты ачык ресурстарына бере алышат.

2015-жылдын декабрь айында жер титирөөдөн жабыр тарткан **Тажикстандын** Тоолуу-Бадахшан автономиялуу областынын Бартанг өрөөнүн Даржомч жана Сапондж пилоттук айылдары үчүн CAMP Табиат менен биргеликте аймактагы сейсмологиялык кырдаалды эсепке алуу менен ыңгайлашуу боюнча өзгөчө спектрдик ченем иштелип чыккан. Ошонун аркасы менен элдер климаттын өзгөрүүсүнө жана жаратылыш кырсыктарына жакшы даяр болуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болот.

Казакстанда “Жашыл экономиканы” өнүктүрүү эсеби менен жана экосистемдик жолдун негизинде ыңгайлашуу иш-чараларын ишке ашырууга жардам берүү үчүн улуттук өнөктөш уюмдардын потенциалын жогорулатууну колдойбуз.

Топтолгон тажрыйба жана азыркы климат жөнүндө маалыматтарды алуу үчүн негизинде тараптар менен

Кыргызстандын Баш-
Кайыңды айылында
ыңгайлашуу ченемдерин
пландоо боюнча
семинардын жыйынтыгынын
презентациясы.

Тоолуу Бадахшан
автономиялуу областынын
Сипондж жана
Даржомч айылдарынын
жашоочуларынын
ыңгайлашуу ченемдерин
талкуулоо.

Жашыл экономика стратегиясынын алкагында климаттык өзгөрүү жөнүндө маалымдоо суроолору боюнча семинар.

Климат боюнча сүйлөшүүлөрдү эл аралык деңгээлде жүргүзүүдө Кыргызстандагы мамлекеттик саясий өнөктөштөрдү колдоо. Франция, Париж ш.

кеңешмелер жүргүзүлдү. Бул маалыматтын негизинде, кийин улуттук деңгээлдеги стратегиялык документтерди даярдоо үчүн мисал боло турган, экономикалык приоритеттүү секторлордун бири үчүн ыңгайлашуу стратегиясы иштелип чыгарылат.

Экосистемдик жолду киргизүүдө өзгөчө көңүл азыркы ар кандай деңгээлдеги ведомстволук, экономикалык, техникалык жана маалыматтык тоскоолдуктарды ыраттуу чечүүгө бурулат.

Биздин өнөктөш UNIQUE Тажикстандын жана Кыргызстандын мамлекеттик органдарынын кызматкерлери үчүн климат боюнча консультатцияларды өткөрөт, климат багытындагы мамлекеттик улуттук органдарды, ошондой эле, болжолдонгон улуттук салымды аныктоо боюнча (климаттын өзгөрүүсүнүн катастрофалык кесепеттерин алдын алуу үчүн парник газдарын таштоону кыскартуу боюнча өлкөлөрдүн сандык милдеттенмелери) эл аралык сүйлөшүүлөрдү жүргүзүүдө колдоого алат.

Айыл калкынын чарбасында тесттен өтүп киргизилген ыкмаларга таянуу менен, биз улуттук саясатты иштеп чыгууга жардам берүүдө, бул билимдерди үч өлкөдө тең колдонобуз.

Биздин жыйынтыктар

Биргелешкен иш-чаралардын жыйынтыгында Борбордук Азиянын бийик тоолуу аймактарынын жашоочулары тоо экосистемасын, эң биринчи кезекте токой жана жайыттарды калыбына келтирүү, сактоонун аркасы менен климаттын өзгөрүүсүнө жакшы ыңгайлаша алат. Бак-дарактар көмүр

кычкыл газын сиңдирип алгыч болгондуктан, токой ресурстарын сактоодо да атмосферадагы CO2 деңгээлин кармап калууга жардам берет.

Жалпысынан жергиликтүү коомчулук өздөрүнүн жаратылыш ресурстарын башкарууну ийкемдүү пландай алат жана климаттын өзгөрүүсүнүн таасирин жумшартуу, мындай шартта биологиялык ар түрдүүлүктү калыбына келтирүү жана сактоону өнүктүрүү боюнча чечимдерди кабыл алат. Үй бүлөдө кирешени алуу үчүн альтернативдик мүмкүнчүлүктөр пайда болот.

Борбордук Азиянын үч мамлекетиндеги экосистемдик жолдор боюнча ийгиликтүү методология кийин мамлекеттик жана регионалдык деңгээлдеги мамлекеттин өнүгүүсүнүн стратегиялык пландоосуна бекитилип, ошондой эле, өнүгүү боюнча эл аралык маанидеги өнөктөштөрдү пландайт. Бул ошондой эле, Бириккен Улуттар уюмунун маанилүү эл аралык экологиялык конвенциялары боюнча өлкөлөрдүн милдеттенмелерди аткарышына түрткү берет.

“Борбордук Азиянын бийик тоолуу аймактарында климаттын өзгөрүүлөрүнө ыңгайлашуу үчүн экосистемалык ыкма” регионалдык долбоору Эл аралык климаттык демилгелердин (ЭАКД) бир бөлүгү болуп эсептелет. Айлана-чөйрө, жаратылышты коргоо, курулуш жана реактордук коопсуздук федералдык министрлиги (BMUB) Германия өкмөтү кабыл алган чечимдин негизинде бул демилгени колдойт.

Басып чыгаруучу Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH (Германия эл аралык кызматташтык коому) Башкы офистер Бонн ш. жана Эшборн ш., Германия

“Борбордук Азиянын бийик тоолуу аймактарында климаттын өзгөрүүлөрүнө ыңгайлашуу үчүн экосистемалык ыкма” регионалдык долбоору
Эркиндик бульвары, 22
720040 Кыргызстан, Бишкек
Пауль Шумахер, долбоордун жетекчиси
paul.schumacher@giz.de
Т +996 312 90 93 40
www.giz.de, www.naturalresources-centralasia.org
Индика Кочкарова, Наталья Митякова

Автор(лор)

Дизайн Александра Устинова

Жарыяланды V.R.S Company”, Бишкек, Кыргызстан

2018-жылы январь карата абалы боюнча

Тапшырыгы боюнча Айлана-чөйрөнү, жаратылышты коргоо курулуш жана ядердик реактордук коопсуздук федералдык министрлиги (BMUB)

Бул басылып чыгарылган публикациянын мазмунуна GIZ жооптуу.